

nejdříve podává popis jednotlivých pečeti včetně jmen na pergamenových proučcích, v podkapitole „Ztotožnění“ pak přináší biografie jednotlivých signatářů. Přes značné mezery v heuristice i problematické interpretace rozkrývá prosopografický exkurz sociální síť navázanou na kapli Božího těla, potažmo na dvůr Václava IV., v dosud největší šíři.

Knihu uzavírají in extenso otištěné diplomatické i narativní prameny, jež se váží ke kapli Božího těla a k činnosti bratrstva, výběrově jsou připojeny i české překlady (podíleli se na nich kromě autora Bořek Neškudla, Jan Ctibor, Patrik Paštrnák a Lubor Kysučan). Výběr, struktura i zpracování dokumentů je poněkud arbitrární a kompaktnost otištěné antologie ještě snižuje skutečnost, že zde Stančík otiskuje i nesouvisející dokumenty, které mají podírat jeho ezoterní výklad, např. papežskou bulu o vyhlazení templářů. Přínejmenším pro první orientaci v pramenné materii je ale prezentovaný výbor užitečný.

Petr Stančík si je vědom určité vachrlatosti svých konstrukcí, které sice skládá v přehledný celek, ovšem přímými svědectvími je doložit nedokáže. I proto čtenáře v závěru nabádá, „berte, nebo nechte být“. Využijí druhou možnost, aniž bych ale autorovi upíral zásluhy za ohromné množství heuristické práce, již budoucímu bádání minimálně usnadnil vychozí pozici.

ROBERT NOVOTNÝ

CÍRKEVNÍ A DUCHOVNÍ DĚJINY

Miroslav HUŤKA, *Augustiniáni na území středověkého Slovenska (Uhorska)*, VERBUM – vydavatelstvo KU, Ružomberok 2015

246 s., ISBN 978-80-561-0297-8

Problematické dějin řehole sv. Augustina věnoval Miroslav Huťka, působící na Katedře historie Filozofické fakulty Katolické univerzity v Ružomberoku, již několik dílčích studií, které nyní zúročil v předložené souborné monografii. Jejím cílem je postihnout klíčové okamžiky dějin klášterů augustiniánských poustevníků na území dnešního Slovenska v období středověku, a to ve vazbě na celouherský i evropský vývoj augustiniánského hnutí, což zahrnuje širší množinu proudů řídicích se Augustinovou řeholí.

Pro dosažení tohoto ambiciózního záměru zvolil Miroslav Huťka pro svou knihu následující strukturu. Po relativně stručném historiografickém úvodu se zaměřil na obecné dějiny Augustinovy řehole a středověkých monastických společenství, jež se k ní hlásila jako ke svému vzoru. Na základě solidní znalosti především zahraniční odborné literatury resumuje autor rozmanitý příběh dědictví sv. Augustina v období 11.–15. století. Upozorňuje především na skutečnost, že k odkazu myšlenek sv. Augustina, jehož řehole byla znovuoobnovena na sklonku 11. století, se hlásily početné, avšak nesourodé komunity poustevnického charakteru, které se různě prolínaly, spojovaly a zase štěpily. Huťka pak skicuje vývoj nejen toskánských poustevníků sv. Augustina, ale také poustevníků sv. Jana Dobrého, poustevníků z Brettna, poustevníků řehole sv. Viléma z Malavalle či od nich odštěpených poustevníků z Monte Favali.

Na roztržitést a neuchopitelnost těchto poustevnických komunit bylo ze strany římské kurie nahlíženo s nedůvěrou, takže církevní hierarchie začala vyvíjet tlak k unifikaci těchto heterogenních duchovních společenství. Výrazný krok tímto směrem představoval IV. lateránský koncil, jenž stanovil povinnost podřídit se některé z dosud schválených řeholí, a tak bylo ve třicátých letech 13. století dosaženo první integrace na bázi řehole sv. Augustina. Zajímavé je Huťkovo upozornění, že vilemitským komunitám byla naopak pro příšnou přisnost roku 1237 papežem nařízena jako závazná Benediktova řehole podle vzoru cisterciáků, to však mezi příslušníky společenství vzbudilo odpor a vilemité se následně začali štěpit. Proces atomizace vyvrcholil v padesátých letech 13. století a uspišil tak podřízení vilemitů Augustinově řeholi roku 1266.

Huťka se následně soustřeďuje na další vývoj augustiniánského hnutí, spočívající v precizaci poměrně všeobecné a flexibilní řehole sv. Augustina. Popisuje rozmach i krizi řádu, stručně představuje augustiniánské světky, věnuje se ženské větvi řádu i postavení jeho laických příslušníků a reflektuje také vztah augustiniánů ke vzdělanosti a kultuře. Tyto obecné pasáže, třebaže jsou spíše kompilativního charakteru, představují vhodný úvod do problematiky, neboť mnohovrstevnatá geneze augustiniánského mnišství ovlivňovala dějiny řádu i v dalších staletích a čtenář neznalý alespoň v základní rovině těchto peripetií by postrádal potřebný kontext.

Původnější je výklad v kapitole následující, již autor věnoval dějinám augustiniánského mnišství ve středověkých Uhrách. Ve 13. století se objevují doklady působení vilemitů v Uhrách včetně

Slovenska (Velký Šariš), předpokládá se i podíl poustevníků sv. Jana Dobrého (tzv. jambonitů) a dalších poustevnických hnutí původem z Itálie. Nejstarší konventy augustiniánských poustevníků na území Uher pak vznikly mezi lety 1262 a 1276. Ani rozšíření klášterů Augustinovy řehole ve středověkých Uhrách není, jak Huťka ukazuje, prosto nejasností. Existuje totiž listina uherského kléru z roku 1242 s žádostí o pomoc kurie, v níž jsou jmenováni také augustiniáni. Formulace však není zcela jasná, podle autora může záznam odkazovat nejen na augustiniánské poustevníky, ale také na jiné společenství hlásící se k Augustinově řeholi, např. na toskánské eremity či na brettiny.

Zde se Huťka dotýká obecného problému, neboť dikce pramenů často nerozlišuje jednotlivé proudy vycházející z Augustinova odkazu; jako *fratres heremitae sancti Augustini* jsou uváděni nejen augustiniánští poustevníci, ale také v Uhrách vzniklý řád sv. Pavla prvního poustevníka. Není známo, kdy vznikla uherská augustiniánská provincie (osamostatněna od provincie německé), doložená poprvé v letech 1303 a 1308. Nepřímé doklady naznačují její existenci nejdříve v první polovině šedesátých let 13. století. Huťka zvažuje mimo jiné faktor relativní nepočetnosti uherských řádových domů, jejichž množství se ve 13. století pohybovalo od čtyř do sedmi, před vymřením Arpádovců vystoupilo na deset. Zde poukazuje například na skutečnost, že na území Polska se v téže době nacházely dva augustiniánské kláštery, v českých zemích pak tři. Autor se tedy ve výsledku klání k mínění, že počátek uherské provincie augustiniánů eremitů lze klást rámcově do let 1263–1308.

Rozmach řádu se pojí s nástupem Anjouovců, jen za období vlády krále Karla Roberta vzniklo v Uhrách dalších deset klášterů augustiniánských poustevníků. Výklad Huťka dovádí až na práh reformace, jež v Uhrách, které na rozdíl od českých zemí neprošly husitskými válkami, představuje logický mezník, znamenající konec většiny v knize pojednaných řeholních institucí. Kapitulu uzavírá soupis představených uherské provincie v rozmezí let 1278–1543 a provinciálních vikářů z let 1308–1435.

Následující kapitola se zaměřuje už přímo na území dnešního Slovenska, kde během středověku vznikly čtyři konventy augustiniánských poustevníků, a sice klášter sv. Stanislava ve Velkom Šariši, sv. Ducha v Hrabkove, sv. Jana Křtitele v Bardejove a sv. Alžběty v Spišskom Podhradí. Autor v těchto pasážích zachovává jednotnou strukturu. Nejprve nastiňuje přehled dosavadního bádání a poté se zaměřuje podrobněji na

představení historického vývoje daných klášterů s důrazem na klíčové či sporné okamžiky. Zabývá se tak zpravidla počátky kláštera, původem řeholní komunity, otázkou patrocinia, majetkovými spory, postavením kláštera v soudobé společnosti a regionu, v případě Bardejova coby dobře dochované lokality i stavebním vývojem. Každou dílčí část uzavírá soupis převorů.

Huťka v těchto partiích dokládá opodstatněnost předchozích obecněji zaměřených kapitol. Pro čtenáře jsou díky nim lépe uchopitelné například úvahy o vilemitských kořenech velkošarišského kláštera, doloženého poprvé roku 1274, dle autora však založeného patrně už mezi lety 1253 a 1256. Slovenské dějiny se v tomto případě prolínají s českými. Po zániku kláštera před polovinou 16. století totiž zdejší mniši patrně odešli do Brna, jak naznačuje dochování tamějších písemností v fondech Moravského zemského archivu. Další přeshraniční vazby spojovaly prostředí hornouherských (slovenských) klášterů augustiniánů poustevníků s Polskem.

Zajímavé jsou Huťkovy historiografické úvahy. Po desetiletích nezájmu došlo v devadesátých letech 20. století k rozvoji bádání i u konfesijně neangažovaných badatelů, což autor nehodnotí, jak se zdá, příliš pozitivně. Nemyslí si totiž, že je náhled těchto historiků objektivní, resp. objektivnější než u církevních historiků, byť připouští, že nabízejí pohled, který může posunout poznání kupředu. Výzkum církevních dějin ve slovenském postsocialistickém dějepiscetví autor hodnotí jako postižený řadou deformací, neboť vedle dlouhé cézury absentuje mezistupeň mezi starší historiografií (autorem označovanou jako pozitivistická) a moderními metodologickými přístupy. Huťka také akcentuje nezáměr většiny slovenského dějepiscetví o edice pramenů (na tomto poli se profiluje výhradně trnavská univerzita), jež tak zůstávají doménou maďarských historiků.

Publikace Miroslava Huťky představuje solidní, i když spíše tradičně koncipovaný počín. Zdařilé je propojení slovenských a celouherských dějin, resp. dějin augustiniánského eremitismu jako celku. Výklad ale není vždy zcela přehledný, mírně matoucí je, že autor často hovoří pouze o augustiniánech a poněkud tak pomíjí pestrost augustiniánského hnutí.

JOSEF ŠRÁMEK